

УДК 341.645

УЧАСТЬ ПРОКУРОРА В АПЕЛЯЦІЙНОМУ РОЗГЛЯДІ СПРАВИ У МІЖНАРОДНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ СУДІ

Ярослав Яворський

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000, тел. (032) 239-47-10,
e-mail: yavorsky_pros@mail.ru*

Досліджено повноваження Прокурора щодо оскарження кінцевих рішень в апеляційному порядку у Міжнародному кримінальному суді. Проаналізовано міжнародно-правову доктрину та практику Міжнародного кримінального суду, що стосується предмета дослідження. Особливу увагу приділено підставам апеляційного оскарження: процесуальній помилці, помилці у факті та помилці у праві. Встановлено, що Прокурор має право подання апеляції не тільки від сторони обвинувачення, а й від імені засудженого. Підкреслено, що у цьому разі він виступає не тільки як сторона у процесі, а й орган, що повинен діяти в інтересах правосуддя.

Ключові слова: прокурор; апеляція; вирок; Міжнародний кримінальний суд; апеляційне провадження.

Постановка проблеми. Римський статут *Міжнародного кримінального суду* (МКС) передбачає можливість перегляду рішень Судової палати в апеляційному порядку (ст. 81–83 Статуту МКС).

На стадії апеляційного провадження дискреційні повноваження Прокурора МКС доволі схожі з тими повноваженнями, якими прокурор володіє у національних правопорядках: він на власний розсуд визначає, чи подавати апеляцію; якщо так, то з яких підстав її подавати; за наявності апеляції сторони захисту, – подає заперечення на таку апеляцію [5, с. 800]. Водночас Прокурор має деякі особливі повноваження на стадії апеляційного провадження у МКС, порівняно з прокурором на цій же стадії у національному кримінальному процесі, про що йтиме мова нижче.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Повноваження Прокурора МКС на стадії апеляційного розгляду справи опосередковано були предметом розгляду багатьох науковців, серед яких виокремимо праці К. Кальво-Голлер, А. Кассезе, О. В. Касинюк, Р. Красра, В. Нерліча, Г. Пікіса, К. Фостер.

Метою цієї статті є виявлення та аналіз особливостей участі Прокурора МКС на стадії апеляційного оскарження кінцевих рішень Судової палати.

Виклад основного матеріалу дослідження. Рішення про визнання особи винною, рішення про виправдання, вирок (рішення про призначення покарання) у міжнародно-правовій доктрині розглядають як кінцеві рішення Судової палати [3, с. 306; 11, с. 954]. Деякі сумніви, звісно, виникають з приводу того, чи можна усі зазначені рішення вважати кінцевими. Для прикладу, після винесення рішення щодо визнання особи винною Судова палата ухвалює вирок. Відтак, вважати рішення щодо визнання особи винною як кінцеве не зовсім коректно.

Проте, попри спірність терміна «кінцеві рішення» у зазначеному контексті, враховуючи однакову процедуру оскарження таких рішень в апеляційному порядку та їхню регламентацію тією ж групою норм ст. 81 Статуту МКС [8] та розділу 2 глави 8 *Правил процедури і доказування* (ППД) МКС [9], відокремлено від апеляції проміжних рішень (англ. *Interlocutory Appeals*) їх умовно вважатимемо «кінцевими».

Прокурор вправі оскаржити кінцеве рішення, відповідно до п. 1 пр. 150 ППД МКС, протягом 30-ти днів з дати його повідомлення про рішення чи призначене покарання. У разі недотримання згаданого строку подання апеляції за клопотанням Прокурора його може продовжити Апеляційна палата за наявності вагомих підстав (п. 2 пр. 150 ППД МКС). Якщо ж апеляцію не подають, то рішення Судової палати, відповідно до п. 4 пр. 150 ППД МКС, вступає в силу.

Прокурор, який подав апеляцію, у будь-який час до винесення рішення Апеляційною палатою вправі відкликати таку апеляцію. З цією метою він подає Секретарю письмове повідомлення про припинення апеляційного оскарження (пр. 152 (1) ППД МКС). Отож відкликання апеляційної скарги Прокурором тягне за собою безумовне припинення апеляційного провадження та залишення у силі рішення Судової палати. Якщо ж Прокурор подав апеляцію від імені засудженого, згідно зі ст. 81 (1) (b) Статуту МКС, він спочатку інформує такого засудженого про намір припинити апеляційне оскарження, щоб надати цій особі можливість продовжити процедуру оскарження, і тільки після цього подає повідомлення про припинення апеляційного оскарження (пр. 152(2) ППД МКС). У цьому разі відмова Прокурора від апеляції не означає безумовного припинення апеляційного провадження. За таких обставин апеляційне провадження буде припинене тільки у випадку, якщо засуджений також відмовиться від подальшого продовження справи в Апеляційній палаті.

Римський статут МКС визначає різні *підстави* для апеляції кінцевих рішень Прокурором.

Підстави для подання Прокурором апеляції щодо рішення про визнання особи винною та рішення про виправдання визначені у п.1 ст.81 Статуту МКС. До них належать: процесуальна помилка, помилка у факті або помилка у праві (п. 1 (a) ст. 81 Статуту МКС). На додаток до цього Прокурор має право подавати апеляцію від імені засудженого (п. 1 (b) ст. 81 Статуту МКС). Як наголошує О. В. Касинюк, це положення закріплено у Статуті на підтвердження позиції Прокурора не тільки як сторони в процесі, а й як органу, що діє в інтересах правосуддя. Найімовірніше, така ситуація може виникнути у випадку відсутності адвоката або несумлінного виконання ним своїх обов'язків [1, с. 181]. Підставами для подання апеляції Прокурором у цьому випадку є не тільки процесуальна помилка, помилка у факті та праві, а й будь-яка підстава, що впливає на справедливість судового розгляду або рішення чи довіри до такого розгляду або рішення.

Підставою для подання Прокурором апеляції щодо вироку, відповідно до п. 2 (a) ст. 81 Статуту МКС, є неадекватність винесеного вироку вчиненому злочину.

Розглянемо детальніше кожен з зазначених підстав для апеляції.

Процесуальна помилка. Під процесуальною помилкою у міжнародно-правовій доктрині розуміють помилку, яка виникла під час проведення судового розгляду, в результаті якого було прийняте оскаржуване рішення [7, с. 195]. Водночас у ст. 83 (2) Римського статуту підставою для скасування кінцевого рішення Судової палати є істотна процесуальна помилка. Апеляційна палата МКС у справі М. Нгуджоло Чуї, трактуючи це положення, звернула увагу, що не кожна процесуальна помилка є підставою для скасування рішення Судової палати, а тільки та, яка мала істотний вплив на оскаржуване рішення [10, п. 3 та п. 247]. Відтак, якщо Прокурор подає апеляцію на цій підставі, він повинен довести, що без такої процесуальної помилки оскаржуване рішення суттєво відрізнялося б від прийнятого Судовою палатою [10, п. 21]. Зокрема, якщо Судова палата винесла рішення про виправдання, то Прокуророві необхідно довести, що без допущеної процесуальної помилки Судова палата винесла б рішення щодо визнання обвинуваченого винним [10, п. 285].

Помилка у фактах. Під фактами у цьому контексті розуміють події, які впливають з доказів, наданих під час судового розгляду. Помилка у фактах може виникнути унаслідок ігнорування судом доказів чи неправильного їхнього тлумачення, а також долучення судом неналежних або недопустимих доказів. Як зазначає Г. Пікіс, помилка у фактах по суті є результатом неправильного розуміння, оцінки або ігнорування фактів, що впливають на рішення суду [7, с. 196]. Як і у випадку з процесуальною помилкою, не будь-яка, а тільки істотна помилка у фактах є підставою для скасування рішення Судової палати (ст. 83 (2) Римського статуту). МКС, як і міжнародні кримінальні суди *ad hoc*, під час встановлення, чи була допущена помилка у фактах, використовують принцип «розумності», що впливає з поваги до фактів, встановлених Судовою палатою. Така «повага» пов'язана з тим, що Судова палата особисто заслуховує свідків та досліджує докази, отож має кращі ресурси, ніж Апеляційна палата для оцінки належності та достовірності доказів [10, п. 23]. Йдеться про презумпцію достовірності фактів, встановлених Судовою палатою.

Деякі особливості має апеляція Прокурора МКС щодо рішення про виправдання, порівняно з апеляцією сторони захисту щодо рішення про визнання особи винною, оскільки Прокурор, на відміну від сторони захисту, несе тягар доказування вини обвинуваченого «поза розумним сумнівом». З огляду на це, характер помилки у фактах як елемента судової помилки відрізняється в апеляції сторони обвинувачення, порівняно з апеляцією сторони захисту: для доведення допущеної помилки у фактах стороні захисту (у разі винесення рішення про визнання особи винною) потрібно доказати наявність розумних сумнівів; стороні обвинувачення при апеляції (у разі винесення рішення про виправдання) слід довести, що під час розгляду у Судовій палаті були усунені усі розумні сумніви вини обвинуваченого [10, п. 25].

Помилка у праві. Під помилкою у праві слід розуміти неправильне застосування судом відповідних норм кримінального права [4, с. 1544]. Ст. 83(2)

Римського статуту передбачає, що підставою для скасування кінцевого рішення Судової палати є не будь-яка, а виключно істотна помилка у праві.

Окремі автори зазначають, що будь-яку процесуальну помилку можна витлумачити як помилку у праві [6, с. 303]. Однак помилку у праві слід відмежовувати від процесуальної помилки. Правила (норми) процедури є нормами права самостійного характеру, які часто називають процесуальними нормами. Нормами права *stricto sensu* є ті, що надають права, покладають обов'язки або визначають відносини між людьми або між особою і державою; це норми матеріального права. Отож визначення злочинів і складу злочинів формують матеріальне право [7, с. 196]. Як наслідок, під помилкою у праві слід розуміти неправильне застосування норм матеріального права.

Як уже зазначено вище, відповідно до п. 1 (b) ст. 81 Статуту МКС Прокурор вправі подати апеляцію *від імені засудженого «за будь-якої іншої підстави, яка впливає на справедливість судового розгляду або рішення чи довіри до такого розгляду або рішення»*. Наголосимо, що за цієї підстави Прокурор оскаржуватиме в апеляційному порядку кінцеві рішення від імені засудженого, тобто рішення про визнання особи винною, і не зможе подати апеляцію на рішення про виправдання. Отож, відповідно до ч. 2 ст. 83 Статуту МКС, за апеляційного оскарження Прокурором рішення від імені засудженого, таке рішення не можна змінити зі шкодою для засудженого.

Досліджувана підстава містить доволі загальне положення з метою попередження судової помилки, що не підпадає під вказані вище три підстави (процесуальної помилки, помилки у фактах і помилки у праві) [3, с. 309]. Як слушно зазначає М. Бохлендер, така підстава засвідчує першорядне бачення розробників Римського статуту, що міжнародна кримінальна юстиція має відповідати засадам справедливості, зокрема, будуть забезпечені гарантії справедливого судочинства [2, с. 67]. Отож невідповідність засадам справедливості має апріорі означати несправедливість самого рішення Судової палати, і, як наслідок, необхідність його скасування.

Хоча насправді, як впливає з проведеного аналізу процесуальної помилки, помилки у фактах і помилки у праві, вони є доволі загальними підставами, отож варто погодитися з думкою К. Кальво-Голлер: важко уявити «будь-яку іншу підставу, яка впливає на справедливість судового розгляду або рішення чи довіри до такого розгляду або рішення» і яка не підпадатиме під ознаки процесуальної помилки, помилки у фактах чи помилки у праві [3, с. 309].

Римський статут окремим пунктом передбачає *підставу для подання Прокурором апеляції щодо вироку* (п. 2 (a) ст. 81 Статуту МКС). Такою підставою є *неадекватність (невідповідність) винесеного вироку вчиненому злочину*. Ця підстава обмежується пропорційністю вироку щодо вчиненого злочину. У цьому контексті Г. Пікіс зауважує, що термін «злочин» нормативно закріплений у п. 2 (a) ст. 81 Статуту МКС для позначення тяжкості вчиненого діяння, а не визначення злочину як такого [7, с. 199]. Тобто фактично у п. 2 (a) ст. 81 Статуту МКС йдеться про невідповідність винесеного вироку тяжкості вчиненого злочину. Під час визначення відповідності винесеного вироку

вчиненому злочину слід враховувати, окрім особливостей самого злочину, й особу злочинця [7, с. 199]. За результатами розгляду апеляцій щодо вироку Апеляційна палата вправі змінити його відповідно до частини 7 (Міри покарання) Статуту МКС.

Узагальнюючи особливості повноважень Прокурора МКС на стадії апеляційного розгляду, можна дійти таких **висновків**:

Результати аналізу повноважень Прокурора на стадії апеляційного розгляду справи у МКС засвідчують, що повноваження Прокурора МКС зводяться до того, що він на власний розсуд визначає: чи подавати апеляцію; якщо так, то з яких підстав її подавати; за наявності апеляції сторони захисту, – у поданні заперечення на таку апеляцію. У будь-який час до винесення рішення Апеляційною палатою Прокурор, який подав апеляцію, вправі її відкликати.

Прокурор має право подавати апеляцію не тільки від сторони обвинувачення, а й від імені засудженого. Власне у цьому разі він виступає і як сторона у процесі, і як орган, що повинен діяти в інтересах правосуддя загалом.

Загальними підставами для подання Прокурором апеляції щодо рішення про визнання особи винною та рішення про виправдання є процесуальна помилка, помилка у факті або помилка у праві. Прокурор вправі подати апеляцію від імені засудженого «за будь-якої підстави, яка впливає на справедливість судового розгляду або рішення чи довіри до такого розгляду або рішення». Підставою для подання Прокурором апеляції щодо вироку є неадекватність (невідповідність) винесеного вироку вчиненому злочину.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Касинюк О. В.* Кримінально-процесуальні питання діяльності міжнародних кримінальних судів : дис. канд. юрид. наук: 12.00.11 / Касинюк Оксана Василівна ; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2004. – 223 с.
2. *Bohlander M.* International Criminal Justice: A Critical Analysis of Institutions and Procedures / Michael Bohlander. – London : Cameron May, 2007. – 505 p.
3. *Calvo-Goller K.* The Trial Proceedings of the International Criminal Court: ICTY and ICTR Precedents / Karin Calvo-Goller. – BRILL, 2005. – 592 p.
4. *Cassese A.* The Rome Statute of the International Criminal Court: A Commentary / Antonio Cassese, Paola Gaeta, John R. W. D. Jones : Oxford University Press, 2002. – 2018 p.
5. International Prosecutors / Luc Reydam, Jan Wouters, Cedric Ryngaert. – Oxford : OUP, 2012. – 1032 p.
6. *Philipp Book J.* Appeal and Sentence in International Criminal Law / Jan Philipp Book. – Verlag : BWV, 2011. – 324 p.
7. *Pikis G. M.* The Rome Statute for the International Criminal Court: Analysis of the Statute, the Rules of Procedure and Evidence, the Regulations of the Court and Supplementary Instruments / Georghios M. Pikis. – Leiden, Boston : Martinus Nijhoff Publishers, 2010. – 330 p.
8. Rome Statute of the ICC, 17 July 1998, available at : http://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf.
9. Rules of Procedure and Evidence of the ICC, 09 September 2002, available at: http://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/legal%20texts%20and%20tools/official%20journal/Documents/RulesProcedureEvidenceEng.pdf.
10. Situation in the Democratic Republic of Congo. Prosecutor v. Mathieu Ngudjolo Chui. Case No. ICC-01/04-02/12 A, Judgment on the Prosecutor's appeal against the decision of Trial Chamber II

entitled «Judgment pursuant to article 74 of the Statute», 27 February 2015, Para. 25. – https://www.icc-cri.int/CourtRecords/CR2015_02537.PDF.

11. *Sluiter G.* International Criminal Procedure: Principles and Rules / Gцran Sluiter, Hekan Friman, Suzannah Linton, Sergey Vasiliev, Salvatore Zappala. – Oxford : Oxford University Press, 2013. – 1728 p.

Стаття надійшла до редколегії 01.09.2016

Прийнята до друку 15.10.2016

PROSECUTOR AT APPEAL PROCEEDINGS IN THE INTERNATIONAL CRIMINAL COURT

Yaroslav Yavorskyi

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000, tel. (032) 239-47-10,
e-mail: yavorsky_pros@mail.ru*

The article deals with the powers of the Prosecutor of the International Criminal Court at the appeal stage. Theoretical concepts, the Rome Statute, Rule of Procedure and Evidence of the International Criminal Court and case-law of the International Criminal Court are analyzed. Separate attention is given to grounds of appeal. It is proved that general grounds upon which the Prosecutor may appeal decisions are: procedural error, error of fact, or error of law. The Prosecutor also may make an appeal to sentence in accordance with the Rules of Procedure and Evidence on the ground of disproportion between the crime and the sentence. If in an appeal against sentence the Appeals Chamber finds that the sentence is disproportionate to the crime, it may vary the sentence in accordance with Part 7 of the Rome Statute.

The Prosecutor of the International Criminal Court has right to appeal not only on the prosecution, but also on behalf of the convicted person. The Prosecutor on behalf of the convicted person may make an appeal also on any other ground that affects the fairness or reliability of the proceedings or decision.

Key words: Prosecutor; appeal; verdict; the International Criminal Court; Prosecutor; appeal proceeding.